

Για την τριλογία της κρίσης του Πέτρου Μάρκαρη

ΤΟ ΤΡΙΠΤΥΧΟ ΜΙΑΣ ΙΔΙΟΤΥΠΗΣ ΜΟΝΗΡΟΥΣ ΑΓΑΝΑΚΤΗΣΗΣ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ

Κατά πόσον οι δύσκολοι καιροί τροφοδοτούν την καλλιτεχνική δημιουργία και ειδικότερα τη λογοτεχνία; Και αν ναι, με τι χρονικές υστερήσεις κάτι τέτοιο συμβαίνει; Λέγεται συχνά πως ιστορικά πρωτόγνωρες αλλαγές, κρίσεις και ανακατατάξεις φέρνουν μεν δυστυχία, αλλά γεννάν και αριστουργήματα. Η πρόσφατη ελληνική εμπειρία, μέχρι πρόσφατα τουλάχιστον, δεν μοιάζει να πιστοποιεί κάτι τέτοιο.

Η υπό παρουσίαση παραγωγή του πολυδιαβασμένου και πολυμεταφρασμένου συγγραφέα αστυνομικών ιστοριών Πέτρου Μάρκαρη αποτελεί μια σαφώς ενδιαφέρουσα καταγραφή της περιόδου που ζούμε. (Αν και έχω εκτιμήσει περισσότερο προηγούμενες ιστορίες του, όπως λ.χ. αυτές που διαδραματίζονται στη γενέτειρά του Κωνσταντινούπολη). Ο συγγραφέας, που τιμήθηκε πρόσφατα με το «Μετάλλιο Γκαίτε 2013» για την εξαιρετική προσφορά του στη γερμανική γλώσσα και τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις ως «διαμεσολαβητής» των ελληνογερμανικών σχέσεων, πράγματι διατηρεί μια καθαρή, αναλυτική ματιά στη δύσκολη εποχή μας.

Η *Τριλογία της Κρίσης* απαρτίζεται από τρία διακριτά βιβλία που εκδόθηκαν διαδοχικά το 2010, το 2011 και το 2012. Οι τίτλοι τους είναι ευρηματικοί και εύγλωττοι: *Ληξипρόθεσμα Δάνεια*, *Περαίωση*, και *Ψωμί, Παιδεία, Ελευθερία*. Στο πρώτο μέρος της τριλογίας έχουμε αποκεφαλισμούς τραπεζιτών, στο δεύτερο δηλητηριάζονται φοροφυγάδες, στο τελευταίο δολοφονούνται σημαίνοντα πρόσωπα που εξαργύρωσαν τη συμμετοχή τους στον αντιδικτατορικό αγώνα. Κατ' αυτόν τον τρόπο, αναδεικνύονται συνδυαστικά διαφορετικές πτυχές του «κατ' εξακολούθηση εγκλήματος» που υπήρξε η ελληνική πολιτική οικονομία των τελευταίων 30 ετών.

Και στις τρεις ιστορίες συναντάμε την καθιερωμένη και γνώριμη φιγούρα του αστυνομικού Κώστα Χαρίτου που ζει σε ένα ταπεινό μικροαστικό διαμέρισμα στο Παγκράτι με τη σύζυγό του Αδριανή. Η κόρη τους, η Κατερίνα, της οποίας τη διαδρομή παρακολουθεί ο αναγνώστης ήδη από προηγούμενα μυθιστορήματα του συγγραφέα, έχει σπουδάσει νομικά και έχει πάρει μάλιστα εσχάτως διδακτορικό. Επισημοποιεί δε τον πολύχρονο δεσμό της με τον Φάνη: έναν έντιμο γιατρό, χαρακτηριστικό του οποίου είναι ότι αρνείται να παίρνει φακελάκι –αλλά το αποσιωπά για να μην επισείει τη μήνη των συναδέλφων του.

Ο Βασίλης Πεσμαζόγλου διδάσκει πολιτική οικονομία στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

Τα τρία βιβλία έχουν μεταξύ τους πολλές συνάψεις. Τα κεντρικά πρόσωπα της οικογένειας, όπως και οι συνάδελφοι του Χαρίτου, είναι τα ίδια: παρακολουθούμε τη διαχρονική τους εξέλιξη – ιδίως της δικηγόρου κόρης, η οποία βρίσκεται, όπως όλη η γενιά της, αντιμέτωπη με το πρόβλημα της ανεργίας και κάποια στιγμή σκέφτεται μάλιστα να μεταναστεύσει για ανθρωπιστική εργασία σε μian αφρικανική χώρα (έως ότου ανακαλύπτει ότι φτώχεια υπάρχει και στην Ελλάδα). Ανοιχτόμυαλο κορίτσι, η Κατερίνα έχει πράγματι στρέψει το ενδιαφέρον της στη νομική υποστήριξη των μεταναστών αλλά σταδιακά και των Ελλήνων που πλήττονται από την κρίση και είναι άστεγοι. Με τη σειρά του, ο Φάνης εργάζεται στο ΕΣΥ. Μέσω των δύο αυτών νέων, αλλά και χάρη στις συζητήσεις περί μισθών και συντάξεων στον τόπο εργασίας του Χαρίτου, η οικονομική δυσπραγία είναι πανταχού παρούσα. Εισβάλλει μάλιστα στην καθημερινότητα τόσο του ίδιου (κόστος βενζίνης, περιορισμός χρήσης ΙΧ) όσο και της συζύγου του (προσεκτικά ψώνια, μαγειρική για το σύνολο της οικογένειας).

Πράγματι, η σύγχρονη αθηναϊκή *καθημερινότητα* αποτελεί ουσιαδεις και αναπόσπαστο στοιχείο των τριών βιβλίων. Για παράδειγμα, το κυκλοφοριακό απασχολεί συνεχώς τον Χαρίτο στις μετακινήσεις του στο λεκανοπέδιο –ιδίως λόγω των συνεχών διαδηλώσεων την περίοδο 2010-2012. Οι τρεις αστυνομικές υποθέσεις λειτουργούν, εν πολλοίς, ως σκελετός γύρω από τον οποίο παρουσιάζονται τα κοινωνικά δεδομένα και οργανώνονται οι παρατηρήσεις του συγγραφέα σχετικά με τη ζωή του μέσου οικοκυριού στις σημερινές συνθήκες. Τα τρία μυστήρια που καλείται να ξεδιαλύνει ο χαμηλών τόνων, επιμελής, έντιμος και καπάτσος αστυνομικός έχουν άμεση σχέση με πτυχές της οικονομικής κρίσης: στο πρώτο βιβλίο αναδεικνύεται η ανεξέλεγκτη λειτουργία του χρηματοοικονομικού τομέα και συγκεκριμένα ο βίος και η πολιτεία των τραπεζών (και τραπεζιτών) που επί μακρόν «ντοπαρίζαν» την κοινωνία με τα δάνειά τους. Στο δεύτερο, άξονας είναι η φοροδιαφυγή ευρύτατων κατηγοριών ελεύθερων επαγγελματιών. Στο τρίτο, την σκυτάλη παίρνει το ξέφτισμα των οραμάτων (και συνθημάτων) της γενιάς του Πολυτεχνείου –ιδίως μέσα από τα μάτια της νέας γενιάς, δηλαδή των άνεργων πτυχιούχων τέκνων όσων πρωτοστάτησαν στην εξέγερση και κεφαλαιοποίησαν αμειβόμενοι αδρά για το ηρωικό τους παρελθόν.

Όλα αυτά αποτυπώνονται στα εξόχως διαβαστερά βιβλία, όπου δεν απουσιάζει κάποια σχηματοποίηση, μια τάση απλούστευσης και ένας ορισμένος μανιερισμός. Πάντως, η σύζευξη της πολιτικής επικαιρότητας των τελευταίων ετών με μία φανταστική και ευρηματική αστυνομική πλοκή είναι σαφώς επιτυχής, ακόμα και αν είναι κάπως παρατραβηγμένη: συνυπάρχουν στο κείμενο ένας ακραίος πεζός ρεαλισμός (ανατομία της σύγχρονης αθηναϊκής ζωής) με μία «εκτός πραγματικότητας» ακραία φαντασία όσον αφορά τα εγκλήματα, τους δράστες-τιμωρούς, τα κίνητρα και την ψυχολογία αυτών των αλλόκοτων αγανακτισμένων. Ως προς το τελευταίο αυτό σκέλος, θεωρώ αντιιδεολογικό να αποκαλύψω περισσότερες λεπτομέρειες, διότι θα στερούσαν τυχόν αναγνώστες από την κατ' έξοχήν απόλαυση μιας μυστηριώδους ιστορίας που φωτίζεται ως συνήθως στις τελευταίες σελίδες «κάθαρσης».

Τέλος, «ιδεολογικά», ας σημειωθεί ότι οι περί την κρίση αντιλήψεις που διαπερνούν τις σελίδες είναι συγγενικές ανάμεσα στους «δράστες» των εγκλημάτων και στους κοινούς θνητούς (όπως η οικογένεια και οι συνάδελφοι του αστυνόμου Χαρίτου). Σαλταρισμένοι τιμωροί ή στωικοί μεροκαματιάρηδες, οι πάντες είναι βαθύτατα απογοητευμένοι-αηδιασμένοι με την Ελληνική πολιτεία, τις πράξεις και απραξίες της.

Επιπρόσθετα, από τη σκοπιά της πολιτικής οικονομίας, δεν είναι μόνον ευρηματική αλλά και αρκούτως ακριβής η χαρτογράφηση των συνθηκών διαβίωσης σε μία υποθετική Ελλάδα της δραχμής. Διότι με μια «μελλοντολογική» διάθεση, ο συγγραφέας έχει την Ελλάδα, αρχές του 2014 να επιστρέφει σε εθνικό νόμισμα, ομού με άλλες τρεις χώρες του ευρωπαϊκού Νότου (Ιταλία, Ισπανία και Πορτογαλία). Η κυβέρνηση της έχει καταρρεύσει, η χώρα βρίσκεται σε κενό εξουσίας, όλοι περιμένουν να δουν τι θα ακολουθήσει μετά την παύση πληρωμών και το κλείσιμο των τραπεζών. Σε μια πικρά ειρωνική αντιστροφή του 2002 (υιοθέτηση του ευρώ), η μυθιστορηματική Ελλάδα του 2014 «πανηγυρίζει» πρωτοχρονιάτικα την πρώτη ημέρα της επιστροφής της στη δραχμή. Την επομένη, ωστόσο, όλοι προσγειώνονται και καταλαβαίνουν ότι το νέο τοπίο δεν είναι και τόσο ρόδινο. Όπως λέει επιγραμματικά και ο Χαρίτος, «πάμε πίσω στο 1950».

Πράγματι, η λογική της τριλογίας είναι να τραβήξει την κατάσταση στα άκρα. Και το πετυχαίνει.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

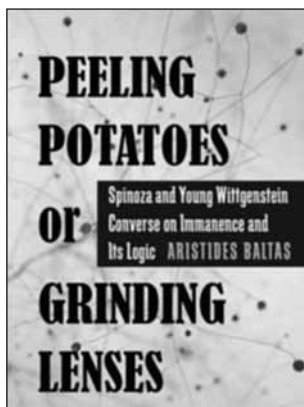
Πέτρος Μάρκαρης, *Ληξιαρχείο Δάνεια*, Γαβριηλίδης, Αθήνα 2010.

Πέτρος Μάρκαρης, *Περαίωση*, Γαβριηλίδης, Αθήνα 2011.

Πέτρος Μάρκαρης, *Ψωμί, Παιδεία, Ελευθερία*, Γαβριηλίδης, Αθήνα 2012.

«Ο Χαρίτος στην εποχή της δραχμής», Συνέντευξη Πέτρου Μάρκαρη, *Το Βήμα*, 9.9.2012.

«Ελλάς Ελλήνων ορφανών», Συνέντευξη Πέτρου Μάρκαρη, TVXS, 29.2.2013.

Για το βιβλίο:

Aristides Baltas, *Peeling Potatoes or Grinding Lenses: Spinoza and Wittgenstein Converse on Immanence and Its Logic*, University of Pittsburgh Press, Πίτσμπουργκ 2012, 312 σ.

PEELING POTATOES OR GRINDING LENSES: SPINOZA AND WITTGENSTEIN CONVERSE ON IMMANENCE AND ITS LOGIC

ΕΥΓΕΝΙΑ ΜΥΛΩΝΑΚΗ

Διαβάζοντας το *Peeling Potatoes or Grinding Lenses: Spinoza and Wittgenstein Converse on Immanence and Its Logic* του Αριστείδη Μπαλτά, βρήκα τον εαυτό μου διχασμένο ανάμεσα στην

επιθυμία να γράψω μια μπορχεσιανή παρουσίαση και στην επιθυμία να γράψω μια φιλοσοφική παρουσίαση του βιβλίου.

Στο ομώνυμο διήγημά του, ο Μπόρχες παρουσιάζει το εγχείρημα του Πιερ Μενάρ να (ξανα)γράψει τον *Δον Κιχώτη* του Θερβάντες, λέξη προς λέξη. «Βασικά, το εγχείρημά μου δεν είναι δύσκολο», λέει ο Πιερ Μενάρ στην υποτιθέμενη επιστολή του στον Μπόρχες: «Θα μου αρκούσε να 'μαι θάνατος για να το ολοκληρώσω».²

Αν ήμουν αθάνατη, για να παρουσιάσω το βιβλίο του Μπαλτά μπορχεσιανά, θα έπρεπε να το (ξανα)γράψω. Λέξη προς λέξη. Διαλέγω τυχαία ένα απόσπασμα.

Αναλογιστείτε το αίσθημα της βαθιάς ικανοποίησης που νιώθουμε κάθε φορά που αφομοιώνουμε μια πράξη μας βιρτουόζικη, καθώς και την επιτυχία αυτής της πράξης. Είναι η αίσθηση ότι είμαστε ένα με τον εαυτό μας και τον κόσμο όπως είναι, η αίσθηση ότι ζούμε την παρούσα στιγμή στο έπακρο, χωρίς καμιά έγνοια· είναι η αίσθηση της αιωνιότητας. Αυτή, λοιπόν, είναι η αίσθηση που προκύπτει, όταν το υπερέχον εγώ αποσύρεται και φαίνεται να εξαφανίζεται, η αίσθηση με την οποία ράβεται η ρήξη που σημάδεψε αυτό το εγώ και το έκανε να καταλάβει αυτή την υπερέχουσα θέση. Κι αφού η ανησυχία –με την ευρύτερη έννοια– μπορεί να γεννηθεί μόνο από αυτό το εγώ, η εξαφάνισή του εγώ μέσα στη βιρτουόζικη πράξη απομακρύνει και όλη την ανησυχία. Τούτο λύνει, λοιπόν, το πρόβλημα της ζωής: το να ζούμε την παρούσα στιγμή στο έπακρο, το να νιώθουμε τη ζωή ως ζωή, εξαλείφει κάθε ανησυχία γι' αυτό και παρόμοια προβλήματα, κάνοντας έτσι το πρόβλημα της ζωής να εξαφανιστεί ως πρόβλημα. Θα μπορούσα να προσθέσω, ακόμα πιο διστακτικά, ότι εδώ μπορεί και να έχουμε κάτι σαν ορισμό της ζωής. Γιατί η καθαρή ζωή, η ζωή χωρίς αυτό το υπερέχον εγώ και τις ανησυχίες που συμπεριλαμβάνει ή γεννά, η ίδια η ζωή, είναι η ζωή του ζώου. Όλες οι δραστηριότητες που δομούν τη ζωή ενός ζώου είναι πράξεις βιρτουόζικες στο πιο ενικό επίπεδο, ενώ αυτή η ζωή αναπαριστά με ακρίβεια από την ειδική της πλεονεκτική σκοπιά τον κόσμο που της αντιστοιχεί, με ό,τι αυτός ο κόσμος μας δίνει ή του λείπει για τη διατήρηση της ζωής. Φυσικά, ο κόσμος των ζώων είναι με μια βαθιά έννοια διαφορετικός από τον δικό μας: δεν φτάνουμε σ' αυτόν με τους τρόπους που περιγράφω σ' αυτό το βιβλίο, αλλά είναι χωρίς κανένα πρόβλημα πάντα εκεί· δεν είναι ένας κόσμος, με την έννοια που αναφέραμε πιο πάνω. Αλλά ακόμα κι εδώ μπορούμε να μιλήσουμε για μια έννοια «ευλογίας». Γιατί μπορούμε να δούμε και να αισθανθούμε τη βαθιά ικανοποίηση στο γουργουρητό μιας γάτας, στις νωχελικές κινήσεις ενός λιονταριού που έχει χορτάσει την πείνα του, στα μεγάλα καφέ μάτια μιας αγελάδας που βόσκει ήσυχα στο λιβάδι. Η εικόνα της φάτνης στοιχειώνει, θαρρώ, την παιδική μας ηλικία, ακριβώς γι' αυτόν τον λόγο.³

Σταματώ εδώ τη (μετα)γραφή. Δεν είμαι αθάνατη και γι' αυτό θα έπρεπε να περιοριστώ σε μια φιλοσοφική παρουσίαση του βιβλίου. Στο πνεύμα του Πιερ Μενάρ αναλογίζομαι ότι το εγχείρημα αυτό δεν είναι δύσκολο· θα έπρεπε μόνο να αφιερώσω όλη μου τη ζωή για να το φέρω εις πέρας. Όπως ακριβώς φαίνεται να έχει κάνει και ο Μπαλτάς. Όσοι γνωρίζετε τον Αριστείδη, θα δείτε σ' αυτό το βιβλίο τη δουλειά μιας ζωής. Το βιβλίο έχει

Η Ευγενία Μυλωνάκη σπούδασε ιστορία και φιλοσοφία της επιστήμης στο τμήμα ΜΙΘΕ του Πανεπιστημίου Αθηνών, καθώς και φιλοσοφία στο τμήμα Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου του Πίτσμπουργκ (ΗΠΑ). Διδάσκει αρχαία ελληνική φιλοσοφία στο Διεθνές Κέντρο Ελληνικών και Μεσογειακών Σπουδών (ΔΙΚΕΜΕΣ) και κάνει μεταδιδακτορική έρευνα στην πρακτική φιλοσοφία στο Πανεπιστήμιο της Πάτρας.